

Ольга Орлова

ІВАН ДОЛЮК: ПОЛІТ НАД ЛЬОДОВИКАМИ ТА ДОЛИНАМИ

Людина нібито не літає...

Ліна Костенко

Хто в молодості не писав вірші? Через це пройшла кожна людина, коли відчула, що в душі вирують почуття та просяться на волю. Але бувають інші історії, коли почуття і слова настоюються, як добрі вина, і з'являються у світ дрібними рядочками в саморобних товстенних зошитах. Поетичний – один із талантів Івана Долюка, якому на роду написано вдихати життя в неодоухотворені речі: механізми, дерево, коріння, гілки, папір. Адже в одній людині співіснують винахідник, науковець, червонодеревець, поет, скульптор. Чи всі названі? Не здивуюсь, якщо невтомні руки майстра завтра знайдуть нову справу, й оживуть голоси, здавалось би, безмовного матеріалу.

Іван Петрович Долюк народився 20 травня 1940 року в багатодітній сільській родині на Хмельниччині. Татусь (так називали батька в сім'ї) у свої 23 роки був призначений керівником новоствореного колгоспу («Або ти з завтрашнього дня голова колгоспу, або... Сибір»), а було на той час уже четверо дітей у сім'ї... На цій посаді, за перервами на війни, Петро Петрович працював до кінця свого життя. Він загинув на третій для нього війні 1944 року, з якого для родини розпочався відлік напівсирітського тяжкого існування. Мудре мамине серце зі сльозами на очах, працюючі руки всієї родини не зробили й найменшого натяку на те, що хтось із малолітніх дітей у післявоєнні роки може виховуватися поза сім'єю:

Що дальше від пори тієї, то тим важче.
Згадаєш – і стискається душа,
Бо серцем, пам'яттю навіки бачиш
Натруджені жіночі руки, слізоньки в очах.

*(«Чотири тривожних пори року
далекого дитинства»)*

Біль, що залишився від трагічних воєнних подій, від трьох років окупації, від злиденних післявоєнних років і голодних 1946–1947 років живе в багатьох творах Івана Долюка, спалахуючи проти забуття та байдужості:

Я не дитина – сирота війни.

Я проклинаю нищівну машину!

Дзвони, безмежна пам'яте, дзвони

За мого татуса, за твого, земле, сина!..

Дитинство, як і в багатьох ровесників.

Дитинство...

Свист куль, вогонь, заліза скрегіт,

гул літаків, воронки...

Зірки на танках, мат... І похоронка...

А далі – то без крил політ над

льодовиком голодним...

«Наобщихоснованьях» сиротинство...

(«Я не дитина – сирота війни», 2010)

Талановита, дружня, співоча родина Долюків пережила політ над «льодовиком голодним» повоєнних років. Могутнє родинне дерево від діда Петра Петровича, прадіда – теж Петра Петровича, дало міцні паростки замість одрізаних війною. У поемі «Протокол століття», присвяченій найстаршому братові – Петру, постають драматичні події, через які пройшли молодші Долюки: колективізація, голодомор 1932–1933 років, страшні роки фашистської окупації, концтабір, рабська праця в Німеччині, втеча з полону (коли довелося живим двічі побувати в могилі), пекло війни, післявоєнні принизливі перевірки. Маючи неймовірні здібності до наук, Петро не зміг їх реалізувати – завадили поранення та контузії. Загалом усі діти в родині Долюків відзначалися швидким розумом, блискучою пам'яттю, потужним потягом до освіти. Найстарший брат був свого часу переведений із першого класу зразу до третього, одна із сестер – Галя, була прийнята зразу до другого класу, вчилася з дітьми на два роки старшими від неї. Ще один брат, на «відмінно» закінчивши семирічку й технікум, без екзаменів вступив до інституту, де з першого курсу був долучений до науки, став усевітньо відомим ученим... А ці рядки – про найменшого улюбленця родини:

Ріс Іванко-лоботряс тонким, дзвінким,
світлим,
Взимку сидів на печі, у бур'янах літом,
Грався з хлопцями в війну – в справжню,
а не в жарти,
Не було нестачі в зброї, пошукать лиш варто.
(поема «Протокол століття», 2004)

Із малих років Іван виділявся поміж однолітків, був допитливим і непосидючим. Його цікавило все: природа, техніка, книжки, навчання. У школі йому було навіть нецікаво вчитись – утрачався дра-

*Батьки і діти Долюки: в центрі Петро Петрович і Євгенія Якимівна; їхні діти (зліва вгору і праворуч) – Марія, Катерина, Роман, Галина, Іван, Леонід, Ольга.
Фотоколаж*

матизм ситуації, бо, маючи проміжні лише «відмінно», інших підсумкових оцінок чекати не доводилося. Дружня родина, де старші горою стояли за молодших, на все життя проросла в серці глибокими почуттями взаємодопомоги, поваги, любові та співчуття до ближнього. У першому класі, коли вчилися рахувати на паличках, Іван нарізав їх із вербової лози і приніс у клас повну сумку, щоб вручити кожному однокласнику. Одного разу друг серйозно травмував ногу, стрибаючи з «несанкціо-

нованої» яблуні, але Іванко не розгубився, відірвав від полотняних штанів смужку, хоч це були єдині штани, і зупинив кров, перев'язавши ногу вище рани. Ще епізод: двоє сусідів-ровесників часто ображали безбатченка, при цьому їхня мама, спостерігаючи, сміялась. Набридло бути ображеним – сконцентрувався і обох «героїв» по черзі кинув у річку. Ось тоді вже тітка з горбочка і «бандитом», і «куркульським вилупком» обзивала. Був епізод із більш дорослого життя. П'ятеро хуліганів, знаючи, що в нього в кишені є гроші (хотів купити якусь одяжину), оточили й почали активно «оглядати». Юнак побачив солдата з перев'язаною рукою, котрий проходив неподалік, гукнув його, назвавши першим-ліпшим ім'ям, відштовхнув одного з нападників, і, коли вони замешкалися, звільнився з полону...

Закінчивши на «відмінно» сільську семирічку, володіючи природними здібностями художника, Іван вступив до Яворівської школи художніх ремесел (Львівська область), де здобув спеціальність столяра-червонодеревця. Із цією спеціальністю Іван Долюк пішов у доросле життя, ніколи не полишаючи можливості самовдосконалення. Працював столяром у Хмельницькій меблевій артілі та навчався у вечірній школі, яку закінчив зі срібною медаллю. Пізніше у Львівському лісотехнічному інституті здобув спеціальність інженера-механіка. Декілька місяців за направленням працював конструктором меблевої фабрики при виправно-трудовій колонії в місті Актюбінську (Казахстан), водночас викладаючи у профтехучилищі. Служив в армії в місті Мари та закінчив курси з підготовки офіцерів запасу в місті Ашхабаді (Туркменія).

1967 року отримав повторне направлення на роботу в місто Полтаву, де працював інженером, головним інженером, директором на деревообробних підприємствах, інженером, старшим інженером, головним спеціалістом, науковим співробітником, провідним конструктором у наукових і проектних організаціях. Із Полтавою пов'язане все подальше життя – робота, яка вимагала постійних творчих і організаторських зусиль, родина, що теж народилася в Полтаві. На сьогодні це дружина, троє дітей і четверо онуків.

Творчий підхід до роботи й відповідальність – головні риси Івана Петровича Долюка, які проявилися із самого початку його трудової діяльності. У 18-річному віці йому довірили навчати столярної справи ровесника, у 27 років призначили головним інженером заводу, у 30 – директором. У зрілому віці вирішив остаточно перейти на творчу роботу, яка завжди вабила можливістю втілити власне бачення проблеми, виявити природні здібності, творчість своєї душі. Іван Петрович виконував найскладніші проекти, майже всі роботи завершувалися на рівні

винаходів. Якщо стояв підпис Долюка, то проекту довіряли без додаткових перевірок, навіть на рівні міністерства давали «зелену вулицю» до впровадження, яке обіцяло державі багатомільйонний економічний ефект. Винаходи Івана Долюка впроваджені як в Україні, так і в інших республіках колишнього Союзу. Дві його роботи експонувалися на ВДНГ у місті Москві й отримали диплом, срібну та бронзову медалі, одна робота посіла перше місце в обласному конкурсі. Значна частина трудової книжки Івана Петровича Долюка – це записи про заохочення за успіхи у праці, у всесоюзному змаганні і в громадській діяльності: подяки, грамоти, премії, медалі і спеціальні знаки, занесення на Дощку пошани. Про його творчу діяльність писали газети, чимало його наукових статей надруковано в спеціальних виданнях. Багато років І. П. Долюк був кращим винахідником інституту. Він має чотири десятки авторських свідоцтв і патентів на винаходи, впровадив у виробництво немалу кількість рацпропозицій. А ще за десятки років наукової діяльності виховав плеяду науковців-конструкторів, передав їм власну невтомну енергію, творчий вогонь:

Конструктор – творець, если труд ему в радость.
Не в счет здесь и сумма протертых штанов,
Длина бороды или лысины зрелость,
Солидность в походке, в размере груди...
Конструктор – борец, хладнокровный
и смелый,

С таким хоть сегодня в атаку иди.

(«Мысли вслух», 1990)

Працюючи на одному з полтавських заводів, Іван Долюк помітив, що п'ятдесят верстатів, виготовлених за проектом головного конструктора, не здатні навіть самостійно запускатися без підштовхування. Вивчивши кінематичну схему конструкції, він виявив, що при проектуванні порушене одне з основних правил теорії машин і механізмів і запропонував просте рішення – змістити на 5 мм убік одну з осей. Усі полегшено зітхнули. Автору пропозиції за таке «просте» рішення забулися подякувати, очевидно, щоб не принизити автора конструкції.

Нерідко доводилося захищати свої технічні рішення в Інституті патентної експертизи (Москва), де народився вірш «Кадровым экспертам и внештатным», у якому з гумором і водночас із неприхованим болем викрите ставлення до людей творчої професії. На жаль, «кадрові експерти» і дотепер вирішують долі. Спілка винахідників і раціоналізаторів (якої, до речі, давно вже нема) свого часу подала через облдержадміністрацію документи на присвоєння І. П. Долюкові звання «Заслу-

жений винахідник України». Загубилося, мабуть, десь те подання, заблукало в кабінетах... А можливо, і зараз ще промишляє вузькими коридорами гоголівська героїня – бура свиня, що поїдає важливі документи.

Іван Долюк із донькою Наталею та сином Сергієм.
Фото. 1974 р.

До речі, щоб отримувати «наукову» пенсію, довелося Іванові Петровичу впродовж чотирьох із половиною років доводити (навіть у судах), що ліквідована в 1990-ті організація, де він працював 20 років, була науковою. Драматизм цієї боротьби у хронологічному порядку викладено в документальному детективі «В борні за науковий стаж». Обурюючись бездушністю, бездіяльністю (ба навіть шкідництвом), непрофесіоналізмом надмірно громіздкого і розгалуженого бюрократичного апарату, автор пише:

За час такий Велику світову війну
Туди й назад, вмираючи, прогнали по Європі...
Та я розкрию очі, звірю свої думи з Небом!
Чи не багато вас по всій Україні розвелось?!
Віднині я – пенсіонер зі стажем науковим.
А чи могло б це статись, як належить,
кілька літ назад?..
Тому й аптек багато, бо росте потреба
не в «сокирах гострих», а у «Валідолі»,
Ми ж – кожен про своє: про крайню хату,
про приватних
солов'їв, про свій вишневий сад...

(«В борні за науковий стаж», 2007–2008)

У 1990-ті роки, в період глибокої економічної кризи, І. П. Долюкові довелося паралельно певний час працювати у приватній фірмі керівником конструкторської групи, але запису про це в трудовій книжці не зроблено. У вірші «Скажи недолі: „Годі,

І. П. Долюк (у центрі) зі співробітниками – К. Р. Бессарабом і О. П. Гладким. Фото. Полтавський ПКТІ.1983 р.

я прозрів!» автор досить гостро порушує проблеми тіньової економіки, акцентує на безправному становищі жертв цього явища, закликає до боротьби з цим злом (узявши за епіграф слова Валерія Гужви «Гляди, щоб не колінкував ні перед ким!»):

Не колінкуєш ти, а опустився нижче:
ти – плазуєш.
А ти ж не гадина, не вуж, ти ж не черв'як!!!
Ти не радієш, навіть не сумуєш,
Бо ти – Ніхто, і звать тебе – Ніяк...

Тож випрямся і заяви недолі:
«Годі, я прозрів!...
Не допущу, щоби і з сина виріс раб,
Щоб лялькою донька служила за бугром,
Щоб дитсадок на молочко копійчки не мав,
А вчитель засинав голодний за столом!..»
(«Скажи недолі: „Годі, я прозрів!»», 2009)

Іван Долюк – поет-лірик, лірична тема присутня майже в кожному його творі. Так, у вірші «Жінці слава» від першого до останнього слова звучить глибока любов до жінки, яка варта живих почуттів, живих квітів, адже саме жінка приносить у світ нове життя:

Даруйте жінці, хай польову, але живу, квітку,
справжнє лагідне слово,
натуральний гарячий поцілунок
в міцних обіймах...

(«Жінці слава», 1998)

Творча натура Івана Долюка, його життєва активність і небайдужість до найменших проявів несправедливості та бездуховності постійно розширює овиди його поезії. Смугастою пам'яттю називає він життя свого покоління, де перемежувалися суворі випробування з проникливими почуттями любові до рідного краю, рідних людей:

Моя смугаста й різномаста
пам'яте,
Ти – свідок довгих літ бурхливого
нестримного життя...
А краплі безсоромних сліз, що
щиро так на роки падають –
Уклін матусі і синівське запізніле
каяття.
(«Смугаста пам'ять», 2005)

Через життя проніс Іван Долюк свою національну ідентичність, він відчуває себе не просто частиною народу, а носієм найвищих патріотичних цінностей:

Ми – нескорена країна, горда!
Неба синь і золото пшениць
На поталу не дамо нікому –
Ні синів, ні кришталю криниць.
(«Я – українець!»), 2008)

У січні 2015 року в обласній газеті надруковано вірш, у якому автор відгукнувся на події сьогодення. Як писав колись Павло Тичина, «не можу про калину я співати, коли на світі стільки чорноти...». Іван Долюк пророкує загибель «чорноти», відродження чистого цвіту України:

Близький вже день –
імперія впаде,
Розсиплеться
гібрид антинародний.
Люде-сусіде!
Підіймайся!
Світ гуде.
Проснися, мудросте!
І поможи нам,
Боже!
(«Близький вже день – розсиплеться гібрид антинародний», 2015)

Своєму синові поет заповідає найдорожче – гідність, яка вимірюється справами. Бути українцем, патріотом означає для Івана Долюка самовіддано і натхненно працювати, не думаючи про власну користь. Лише так можна заслужити повагу від людей, а для власної душі мати задоволення і віраду:

Хай буде так завжди, а отже, вічно буде:
Хай збудеться все те, про що ти мрієш,
Хай не бояться руки мозолів,
хай поважають люди.
Збираєш бо лиш те, що сам посієш...

(«Синові»)

2010 року вийшла книга І. Долюка «У колі друзів і рідних» (перевидана 2011 р., 2015 р.), яка об'єднала вірші різних років. Письменник і журналіст Микола Дорошенко писав про цю збірку: «Наскільки плідно працює останнім часом автор, можна пересвідчитись з останньої збірки. На її сторінках допитливий читач знайде у декількох вдало визначених розділах близько двохсот віршів – повчальних, гостросюжетних, гумористичних, ліричних та інших жанрів». У книзі відтворено генеалогічне дерево-гай великої та древньої родини Долюків – біля двохсот осіб, а також створено герб родини. Автор пише: «Хотілося б, щоб рідні сприйняли Герб родини, цей знак, що відображає родинні цінності, не лише як художнє зображення чогось, а подальшим своїм життям підтверджували і розвивали те найкраще, що досягнуто нашими предками. Це стосується не лише тих, у кого прізвище Долюк, або ще й виходець з Кульчинок, а тих, у кому тече кров наших предків, незалежно від прізвищ і місця народження...».

Гордість автора за свою чудову родину – талановиту, велику, працювиту і співочу – зачарує. А любов до рідного краю, до малої батьківщини – славного села Кульчинки – захоплює.

Бо сняться джерельця й струмочки...
Хочеться сон вгамувати
Ковточком живої води,
Щоб знову школяриком стати
Й навік там корінням вrostи,
Рідні горбочки й долини
Серце забрали моє.

(«Герб родини», 2010)

На відкритті однієї з виставок авторської лісової скульптури прозвучало кілька пісень відомого полтавського композитора на слова Івана Долюка. У пісні «Кульчинківський вальс» є такі слова:

Під небесами прозорими
Милі долини й горбки –
Наче художником створене,
Славне село Кульчинки.
Моє серце прикуте до долі,
Тут майбутнє моє і батьки,
Незабуті минулого дзвони...
Рідне село Кульчинки.

(«Кульчинківський вальс», 2010)

Земляки сприйняли вірш як гімн рідного села. 2014 року митець надрукував збірку «Я тебе знаю (поетичні загадки-етюди для школярів-ерудитів)», що вмістила 150 авторських загадок. Видання вдало проілюстроване випускницею Полтавського національного педагогічного університету. Загалом книжку полюбили викладачі університе-

тів, студенти, вчителі й учні шкіл, вихователі дитячих дошкільних закладів, батьки та діти, бабусі й дідуся. «Ця книга потрібна для дітей від п'яти- до дев'яностоп'ятирічного віку», – висловився відомий український науковець.

Іван Петрович продовжує творити, пише вірші, працює над лісовою скульптурою, творчо захоплюється садівництвом і городництвом. До речі, впроваджена ним агросистема (відмова від перекопування землі, грядки, мульчування міжрядь) гарантує багаті, сталі врожаї. «Земля – це живий організм», – не втомлюється повторювати Іван Петрович.

Постачальником вихідних матеріалів для створення лісової скульптури є природа: це те, що вже віджило – гілки, коріння рослин, – але що може

перетворитися з часом у прах, якщо не вдихнути в нього нове життя, а такого «матеріалу» на нашій планеті безмірна кількість, тим більше, що охочих підбирати його небагато. У кращому випадку він потрапляє в багаття. Іван Петрович стверджує, що інколи «вихідний матеріал» уже надходить від людей, які відвідали виставки.

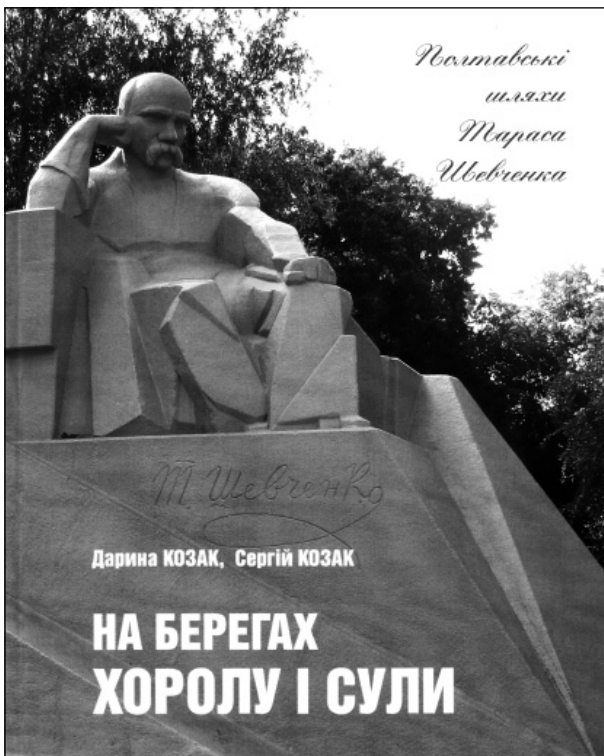
Символічно, але першу композицію автор назвав «Скарбник». Що ж накопичив цей «персонаж»? Років зі п'ять він був єдиним, згодом додалося ще двійко, за ними була довга перерва (накопичення матеріалу!) аж до виходу автора на пенсію. А далі... Зараз у колекції майстра більше 50-ти робіт.

Нелегким, але цікавим і плідним видалося життя Івана Петровича Долюка. Щасливим, бо

плоди його творять добро, вселяють упевненість у щасливе майбутнє, виховують у людей любов до природи, до своєї рідні та батьківщини. На останній сторінці каталогу «Чарівна лісова скульптура» вміщено вірш – життєве кредо автора, який робить усе, щоб мелодія землі не замовкала, незважаючи на природні й людські аномалії:

Коли щебечуть крильця
з гілочок зелених,
Коли закохану мелодію
дарують солов'ї,
Коли чарує щастям світ
майбутня ненька –
Ідилію земну порушити не смій!
(«Немає у життя-ідилії ціни»)

ПРЕЗЕНТУЄМО НОВЕ ВИДАННЯ

Козак Д. На берегах Хоролу і Сули : полтавські шляхи Тараса Шевченка / Дарина Козак, Сергій Козак. – К. : Літ. Україна, 2016. – 132 с. : іл.

Від зустрічі до зустрічі, від твору до твору, від оселі до оселі, від малюнка до малюнка веде читача духовним і водночас географічним сюжетом перебування Тараса Шевченка на Полтавщині книжка-альбом «На берегах Хоролу і Сули». Читаючи її, вдивляючись у розкішні розсипи ілюстрацій, часом відчуваєш, як подих перехоплює від захвату, – який масив матеріалу на цю тему, яке густе, «суцільне» покриття Полтавщини Шевченковими думою і долею, його дорогами і словом!.. Побувши в мудрій тиші з цим альбомом, і собі стаєш мандрівником у просторі й часі. Авторі книжки – Дарина Козак і Сергій Козак – переконали: Полтавщина стоїть на сторожі Шевченка – якось дуже просто й щиро береже його для всіх нас. Видання наділене творчою силою пильнувати оту особливу – Тарасову – Полтавщину.

Видано за сприяння Фондації імені Івана Багряного.

Для шанувальників української літератури, культури й духовності.